

MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ CHƯƠNG TRÌNH MÔN LỊCH SỬ TRONG HỆ THỐNG GIÁO DỤC Ở MỸ VÀ CANADA

TRẦN THI VINH*

Trong hệ thống giáo dục ở Mỹ và Canada, lịch sử là một trong số những môn học bắt buộc ở các cấp phổ thông. Vị trí của môn Lịch sử trong nhà trường phổ thông đó được khẳng định, không còn là vấn đề phải bàn cãi. Tất cả học sinh muốn có Bằng tốt nghiệp Trung học phổ thông (High School Diploma ở Mỹ hay Secondary School Diploma ở Canada) bắt buộc phải hoàn thành 30 tín chỉ (credits) ở cấp Trung học phổ thông (lớp 9 đến lớp 12) trong đó có 18 tín chỉ bắt buộc (compulsory credits) và 12 tín chỉ tự chọn (optional credits). Lịch sử là một trong số các môn học bắt buộc, cùng với các môn học khác như Toán, Tiếng Anh, Vật lý, Ngoại ngữ... Trong tình hình đó, việc dạy và học lịch sử được chú trọng như một môn học cơ bản ở các trường phổ thông ở Mỹ và Canada. Bài viết này sẽ tập trung phân tích một số vấn đề về vị trí môn Lịch sử trong hệ thống giáo dục ở Mỹ và Canada, chuẩn quốc gia môn Lịch sử, sách giáo khoa lịch sử và tài liệu giảng dạy lịch sử ở các trường phổ thông ở Mỹ và Canada.

1. Vị trí môn Lịch sử trong hệ thống giáo dục ở Mỹ và Canada

Cũng như các môn học khác trong trường phổ thông, việc dạy và học môn lịch sử cũng trải qua nhiều biến đổi thông qua các cuộc cải cách trong lịch sử giáo dục Mỹ và Canada. Thực tế cho thấy, không phải ngay từ đầu người ta có nhận thức thật sự đầy đủ và khách quan đối với vị trí của môn lịch sử trong hệ thống giáo dục nói chung. Ở Mỹ, sau cải cách giáo dục vào đầu thập niên 60 thế kỷ XX, các nhà giáo dục mới có cách nhìn mới toàn diện, đầy đủ hơn về bộ môn lịch sử trong nhà trường. Sự thiếu hụt kiến thức lịch sử của học sinh, đặc biệt là kiến thức về lịch sử xã hội và lịch sử văn hóa đã khiến cho các nhà hoạch định chính sách phải xem xét lại công tác dạy và học lịch sử trong các trường phổ thông. Những bất ổn về xã hội trong thập niên 60 thế kỷ XX, sự xung đột về các giá trị văn hóa, lịch sử trong xã hội Mỹ thời kỳ này bắt nguồn từ nhiều nguyên nhân, trong đó có sự thiếu hụt những hiểu biết về lịch sử xã hội và văn hóa. Trong bối cảnh đó, hàng loạt dự án được thực hiện trong những năm 1960 -

*PGS.TS. Khoa Lịch sử, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

1970 nhằm thúc đẩy và nâng cao chất lượng dạy và học lịch sử ở các trường phổ thông. Việc giảng dạy môn lịch sử được tăng cường về nội dung, số lượng giờ dạy và phương thức giảng dạy. Về nội dung, bắt đầu từ năm 1960, môn lịch sử bao gồm cả lịch sử xã hội và lịch sử văn hóa (1). Sau cải cách giáo dục vào cuối thập niên 1980, Trung tâm quốc gia về Lịch sử trong các trường phổ thông (National Center for History in the Schools - NCHS) được thành lập năm 1988 nhằm mục tiêu tăng cường năng lực giảng dạy và học tập môn lịch sử cho giáo viên và học sinh các trường phổ thông. Công tác dạy và học lịch sử được tăng cường với những kết quả khả quan, đặc biệt vào nửa sau thập niên 1990, sau khi Chuẩn quốc gia môn Lịch sử được chính thức ban hành năm 1996 (2).

Những năm đầu thế kỉ XXI, những thay đổi nhanh chóng của tình hình thế giới đã đặt ra những thách thức mới cho công tác dạy và học lịch sử ở các trường phổ thông. Sau sự kiện nước Mỹ bị tấn công ngày 11-9-2001, dư luận cho rằng những hiểu biết của người dân Mỹ về lịch sử thế giới, đặc biệt là khu vực ngoài Bắc Mỹ và châu Âu còn quá ít ỏi. Chuyên gia giáo dục kiêm phóng viên BBC News, Mike Baker cho rằng: "Sự kiện 11-9 bằng chứng đã buộc chúng ta thấy được sự cần thiết phải tăng cường hiểu biết về lịch sử những khu vực khác nhau trên thế giới cũng như phải hiểu về lịch sử tôn giáo, lịch sử văn hóa và chính trị, những vấn đề mà trước đây chúng ta đã không chú ý đúng mức. Đây là lúc chúng ta nhận thức rõ hơn tầm quan trọng của môn lịch sử trong nhà trường. Lịch sử là môn học cung cấp cho chúng ta kiến thức cơ sở để hiểu thế giới hôm nay" (3).

Cũng trong thời gian này, các kết quả thống kê của các cuộc điều tra xã hội học

cũng cho thấy những thách thức đặt ra đối với công tác dạy và học lịch sử ở Mỹ. Theo kết quả điều tra của Trung tâm nghiên cứu và phân tích các vấn đề xã hội thuộc Đại học Connecticut, 65% học sinh ở các trường trung học ở Yale, Northwester, Smith, Bowdoin không đạt yêu cầu khi làm bài kiểm tra trắc nghiệm về lịch sử nước Mỹ, chỉ có duy nhất một học sinh trả lời đúng toàn bộ 34 câu hỏi. Chỉ có khoảng 60% học sinh biết những thông tin về nền dân chủ và hiến pháp Mỹ, khoảng 70% học sinh được hỏi không biết về những cuộc chiến tranh mà nước Mỹ tham gia. Thượng nghị sĩ Joseph D. Conn cho rằng: "Kết quả điều tra cho thấy thế hệ trẻ ngày nay thiếu hụt những hiểu biết về lịch sử dân tộc, về các giá trị dân chủ. Chúng ta không đánh giá thấp các trường phổ thông trong công tác dạy và học lịch sử, nhưng chúng ta buộc phải yêu cầu các nhà giáo dục ở các cấp phổ thông phải tăng cường gấp đôi cố gắng của họ để thế hệ trẻ có được những kiến thức về lịch sử và văn hóa dân tộc" (4).

Sự thiếu hụt kiến thức lịch sử của thế hệ trẻ được các nhà nghiên cứu Mỹ nhìn nhận như là "một hiểm họa dân tộc". Từ *USA Today News* ngày 28-2-2008 công bố kết quả một cuộc điều tra xã hội học về những hiểu biết của 1200 thanh niên Mỹ 17 tuổi về lịch sử dân tộc. Kết quả cho thấy chỉ có 43% số người được hỏi có được những kiến thức cơ bản về cuộc nội chiến ở Mỹ, 25% số người được hỏi cho rằng C. Columbus tìm ra châu Mỹ sau năm 1750 chứ không phải vào năm 1492. Khoảng 50% những người được hỏi không biết hoặc không nhớ các sự kiện cơ bản có liên quan đến lịch sử nước Mỹ. Trên cơ sở những kết quả được công bố, bài báo nhấn mạnh, "hai mươi lăm năm sau khi có báo cáo "Một hiểm họa dân tộc" (*A Nation at Risk*) về tình trạng thiếu hụt kiến thức

lịch sử, văn hóa của thanh thiếu niên Mỹ, công tác dạy học lịch sử đã được tăng cường trong các trường phổ thông. Tuy nhiên, các kết quả điều tra ngày hôm nay cho thấy một thực tế là phải chăng chúng ta chỉ tập trung vào những môn học như Toán, Tiếng Anh mà bỏ quên các môn khoa học xã hội khác trong đó có môn Lịch sử" (5). GS Kathleen A. Steeves, Đại học George Washington cho rằng Chương trình hành động "Không để cho trẻ em nào tụt hậu" do Tổng thống Mỹ Bush đề xướng (No Child left behind, Public Law 107-110, 2001) trên thực tế dường như chủ yếu chỉ được thực thi đối với các môn Toán và tiếng Anh, trong khi đó môn lịch sử chưa được chú ý đúng mức (6).

Tình hình dạy và học môn lịch sử ở các trường phổ thông ở Canada cũng gặp phải những vấn đề tương tự. Báo cáo về Tình hình dạy học Lịch sử do Viện điều tra xã hội học Ipsos ở Toronto (Ipsos News Center Canadian's Views on History Education) cho biết, 76% số người được hỏi lo ngại về tình trạng thiếu hụt kiến thức lịch sử dân tộc của giới trẻ, 83% số người được hỏi yêu cầu tăng gấp đôi số giờ học lịch sử trong trường phổ thông, đặc biệt là lịch sử Canada, 81% số người được hỏi kêu gọi Chính phủ liên bang cần quan tâm hơn đến việc công tác giáo dục lịch sử trong nhà trường (7). Mặc dù Lịch sử là môn học bắt buộc trong các cấp học phổ thông nhưng trên thực tế chỉ có 35% số người được hỏi cho rằng Lịch sử là môn học ưa thích của họ khi học trong trường phổ thông. Trong tình hình đó, Chính phủ Canada đã chú trọng đến việc tăng cường kiến thức lịch sử cho học sinh trong nhà trường nói riêng và cho công dân Canada nói chung, trong đó có việc kiểm tra kiến

thức lịch sử bắt buộc đối với những người nhập cư muốn trở thành công dân Canada. Theo Luật nhập cư của Canada, những người muốn có quốc tịch Canada phải trải qua bài thi viết và phần hỏi vấn đáp về lịch sử chính trị - xã hội và lịch sử văn hóa Canada từ 1867 đến nay (8).

Ở Mỹ, Bộ Giáo dục Liên bang đã hỗ trợ việc thực hiện các dự án nhằm tăng cường việc giảng dạy và giáo dục lịch sử cho học sinh phổ thông. Dự án "Ngày lịch sử dân tộc" (National History Day - NHD) do GS Cathy Gorn, Đại học Maryland tiến hành là một trong số những dự án nêu trên. Khoảng 700.000 học sinh và 40.000 giáo viên trung học phổ thông đã tham gia dự án NHD. Với sự tài trợ của Chính phủ, hàng loạt các hội thảo, các chương trình đào tạo giáo viên được thực hiện, học sinh được khuyến khích lựa chọn và thực hiện các đề tài về lịch sử dân tộc; các trường phổ thông được tăng cường thiết bị dạy học, nguồn tài liệu dạy và học lịch sử, thiết kế các trang web về lịch sử... Với kết quả đạt được của dự án này, GS Cathy Gorn cho rằng, trên thực tế "việc làm cho học sinh yêu thích môn lịch sử không phải là điều không thể làm được" (9). Bên cạnh đó, Bộ giáo dục Liên bang đã đưa ra các giải thưởng thường niên cho giáo viên môn lịch sử nhằm khuyến khích phát năng lực của giáo viên. Năm học 2007-2008, Chương trình giải thưởng dành cho giáo viên dạy giỏi lịch sử Mỹ được công bố với tổng giá trị lên đến 1 triệu USD (10). Thực tế cho thấy, các nhà hoạch định chính sách ở Mỹ và Canada đã có nhiều nỗ lực trong việc nhìn nhận đúng vị trí, vai trò của môn lịch sử cũng như tầm quan trọng của công tác giáo dục lịch sử trong nhà trường nói riêng và trong xã hội nói chung.

2. Một số vấn đề về Chuẩn quốc gia môn Lịch sử (National Standards for History) ở Mỹ và Canada

Hệ thống giáo dục của Mỹ được đặt dưới sự tài trợ, quản lý và kiểm soát từ ba cấp: cấp Liên bang (Federal), cấp Bang (State) và Địa phương (Local). Tương tự như vậy, hệ thống giáo dục của Canada cũng có ba cấp là: cấp Nhà nước (Federal), cấp Tỉnh (Provincial) và Địa phương (Local). Các tiêu chuẩn về dạy và học, về kiểm tra đánh giá chất lượng dạy học các môn học trong nhà trường chủ yếu do Bộ Giáo dục các bang ở Mỹ (các tỉnh ở Canada) tự quyết định trên cơ sở những quy định chung của Bộ Giáo dục Liên bang. Công tác quản lý việc dạy và học lịch sử cũng tuân thủ các quy định đó.

Trước hết, ở cấp Liên bang, Trung tâm quốc gia về Lịch sử trong các trường phổ thông (National Center for History in the Schools - NCHS) trực thuộc Bộ Giáo dục liên bang (ở Canada là Bộ Giáo dục Quốc gia) có nhiệm vụ quản lý và hỗ trợ các bang trong việc hoạch định chính sách, chiến lược và thực thi các chương trình dạy và học lịch sử. Từ năm 1988, NCHS đã thực hiện các dự án nhằm tăng cường chất lượng dạy học lịch sử dân tộc và lịch sử thế giới ở các cấp phổ thông.

Với sự cố vấn của các chuyên gia giáo dục và Hiệp hội các nhà sử học Mỹ (American Historical Association - AHA), NCHS đã xây dựng *Chuẩn quốc gia môn Lịch sử (National Standards for History)* và công bố công khai trên trang web của Hiệp hội các nhà sử học Mỹ làm cơ sở để các bang và các địa phương triển khai các chương trình dạy và học lịch sử. *Chuẩn quốc gia môn lịch sử* được soạn thảo và sửa chữa nhiều lần nhằm đáp ứng mục tiêu giáo dục quốc gia và những thay đổi của

nước Mỹ trong những thập niên gần đây. Năm 1989, đích thân Tổng thống Mỹ G. Bush (cha) đã xem xét và góp ý toàn bộ các văn bản về *Chuẩn quốc gia môn lịch sử*, trong chuyến thăm Charlottesville, bang Virginia, nhằm thúc đẩy công tác cải cách giáo dục trong toàn liên bang (11).

Chuẩn quốc gia môn Lịch sử được sử dụng rộng rãi trong trên 30 bang ở Mỹ với tư cách là văn bản hướng dẫn, định hướng cho quá trình dạy và học môn lịch sử ở trường phổ thông cũng như thực hiện các dự án về tăng cường hiệu quả giáo dục lịch sử. Tuy nhiên, *Chuẩn quốc gia môn Lịch sử* không phải là văn bản pháp lệnh mang tính bắt buộc mà mang tính tự nguyện. Trên thực tế, một số bang ở Mỹ đã chủ động đề xuất các chuẩn mực riêng, phù hợp với thực tế của bang mình hoặc địa phương mình, nhưng tất cả đều có một điểm chung là nhằm thực hiện mục tiêu giáo dục quốc gia. Tình hình đó cũng phản ánh đặc điểm đa dạng của nền giáo dục Mỹ. Trong khi đó, nếu so sánh với tình hình ở Canada có thể thấy sự khác biệt. *Chuẩn quốc gia môn Lịch sử* được sử dụng trong toàn bộ 10 tỉnh và 2 vùng lãnh thổ ở Canada.

Trong chương trình giảng dạy của các cấp học phổ thông ở Mỹ và Canada, môn lịch sử được đưa vào giảng dạy từ khá sớm, thậm chí từ các lớp học tiến phổ thông (các lớp mẫu giáo). Những yêu cầu đặt ra đối với mỗi cấp học được quy định rõ ràng trong *Chuẩn quốc gia môn Lịch sử*. Ngay từ các lớp mẫu giáo, những kiến thức lịch sử đã được lồng ghép trong các bài giảng của giáo viên theo phương pháp "chơi mà học", "học mà chơi". Theo đó, học sinh các lớp mẫu giáo được bước đầu làm quen với những kiến thức sơ đẳng về lịch sử và địa lý, về mối quan hệ giữa thế giới hôm nay với thế giới ngày xưa thông qua các câu chuyện

lịch sử, các nhân vật lịch sử, địa danh lịch sử... ở cộng đồng, địa phương mình đang sống.

Đối với học sinh tiểu học (Elementary School), yêu cầu đặt ra đối với bộ môn lịch sử là cho học sinh bước làm quen với những nhân vật lịch sử, những tấm gương yêu nước của lịch sử nước Mỹ và thế giới thông qua những câu chuyện lịch sử, truyền thuyết dân gian... Từ đó xây dựng cho học sinh niềm tin vào tính cách, bản lĩnh của những nhân vật lịch sử, của những con người có thật trong lịch sử, bước đầu hiểu được tác động và ảnh hưởng của họ đối với lịch sử phát triển của dân tộc, của bang và địa phương. Đồng thời, học sinh nhận biết và giải thích được những biểu tượng của lịch sử dân tộc, lịch sử của bang, của địa phương như quốc huy, cờ liên bang, cờ của bang, cờ của cộng đồng... Về tư duy lịch sử, học sinh cấp tiểu học cần phải biết những khái niệm đầu tiên về không gian và thời gian, biết đặt sự kiện lịch sử vào đúng trình tự thời gian, biết sử dụng lịch và diễn các sự kiện lịch sử cơ bản vào niên biểu... (12).

Đối với học sinh trung học cơ sở (Middle School), Chuẩn quốc gia môn lịch sử đưa ra những kiến thức cơ bản về lịch sử thế giới và lịch sử dân tộc cùng với những yêu cầu cao hơn về nhận thức và tư duy lịch sử so với học sinh tiểu học. Chẳng hạn như đối với học sinh lớp 6, yêu cầu đặt ra là trên cơ sở hiểu biết những sự kiện lịch sử cơ bản cần nhận thức được mối liên hệ giữa những sự kiện, con người, địa danh lịch sử... đối với cuộc sống hôm nay. Học sinh cần phải hiểu và lý giải được ý nghĩa của các ngày lễ, ngày nghỉ, ngày tưởng niệm như: ngày Độc lập, ngày Cựu chiến binh, lễ Tạ ơn, lễ Phục sinh... Học sinh lớp 7-8 được bước đầu làm quen với các kỹ năng phân tích sự kiện lịch

sử, kết nối hiện tại với quá khứ, sử dụng bản đồ lịch sử, xây dựng biểu đồ và khả năng bước đầu lý giải vấn đề lịch sử bằng ngôn ngữ của mình chứ không phải học thuộc lòng sách giáo khoa (13).

Đối với học sinh trung học phổ thông (High School) yêu cầu của *Chuẩn quốc gia môn Lịch sử* là cần phải có kỹ năng phân tích lịch sử và tư duy độc lập, phân biệt được và có khả năng sử dụng nguồn tư liệu gốc và các nguồn tư liệu tham khảo khác, có khả năng xâu chuỗi các sự kiện lịch sử có liên quan, khả năng đánh giá, đưa ra nhận xét của cá nhân về các sự kiện lịch sử và từ đó có khả năng đưa ra quyết định. Chẳng hạn như đối với học sinh lớp 11, khi học về chủ đề *Nước Mỹ trong thời kỳ Chiến tranh Việt Nam (1965 - 1973)*, yêu cầu đặt ra không phải ghi nhớ máy móc các sự kiện lịch sử, các con số, các trận đánh, mà là giúp cho học sinh có khả năng khai thác, sử dụng các nguồn tư liệu khác nhau về chiến tranh Việt Nam thông qua sách giáo khoa, các trang web, thư viện điện tử, các trung tâm lưu trữ, kết nối các sự kiện để trả lời các câu hỏi sau đây:

- Những lý do nào khiến nước Mỹ tham gia chiến tranh Việt Nam.
- Vì sao nước Mỹ thua trận?
- Tác động và hệ lụy của cuộc chiến đối với nước Mỹ.
- Trên cơ sở đó học sinh có thể đưa ra ý kiến đánh giá của mình về việc ra quyết định (making decision) có nên hay không nên tham gia vào cuộc chiến và học cách đưa ra quyết định vào những tình huống tương tự (14).

Nhằm mục tiêu tăng cường tri thức lịch sử cho học sinh phổ thông, Bộ Giáo dục Canada đã thực thi nhiều dự án trong và ngoài trường phổ thông. Hàng loạt các trang web về lịch sử Canada, các giải

thường có giá trị về lịch sử dân tộc và lịch sử thế giới được công bố nhằm khuyến khích giới trẻ tìm hiểu và khám phá lịch sử. Theo thống kê năm 2006 của Trung tâm nghiên cứu lịch sử Đại học Victoria, Canada, trong năm 2005-2006 có 12 triệu lượt người vào các trang web về lịch sử Canada. Các giải thưởng cho học sinh giỏi hai thứ tiếng (tiếng Anh và tiếng Pháp) về lịch sử dân tộc trị giá 492.000 đôla Canada đã được trao cho học sinh trung học phổ thông. Đặc biệt, việc thiết lập trang web *Những bí ẩn chưa được khám phá trong lịch sử Canada (Great Unsolved Mysteries in Canada History)* đã thu hút sự chú ý của đông đảo học sinh, sinh viên. Theo đánh giá, trang web được thiết kế không phải chỉ đơn thuần như một công cụ dạy học thông thường hay một bài giảng lịch sử truyền thống, điều quan trọng là học sinh, sinh viên được cung cấp những nguồn tư liệu khác nhau, trong đó có tư liệu gốc, được tham gia thảo luận, phân xét lịch sử và đưa ra ý kiến cá nhân của mình về lịch sử dân tộc (15).

3. Chương trình và chuẩn kiến thức về lịch sử dân tộc trong trường phổ thông ở Mỹ

Chương trình lịch sử dân tộc (Lịch sử nước Mỹ) ở phổ thông được thiết kế theo tiến trình lịch sử, theo các thời đại lịch sử, cùng với những yêu cầu về chuẩn kiến thức cụ thể cho mỗi thời đại. Về đại thể, Lịch sử nước Mỹ được phân thành 10 thời đại (Era) và được giảng dạy bắt đầu từ lớp 5 đến lớp 12. Bắt đầu từ lớp 5, học sinh đã học lịch sử như một môn học độc lập. Từ lớp 11 và lớp 12, học sinh được học một số chuyên đề chuyên sâu tự chọn về lịch sử dân tộc. Theo chương trình chuẩn, các thời đại trong lịch sử nước Mỹ bao gồm:

- *Thời đại thứ nhất: Sự gặp gỡ của Ba thế giới (từ khởi đầu đến năm 1620)*. Yêu cầu về kiến thức chuẩn của bao gồm hai nội dung: (i) so sánh đặc điểm của các xã hội: Mỹ, Tây Âu và Tây Phi, sự tương tác ngày càng lớn của các xã hội nêu trên sau năm 1450 trong làn sóng di cư sang châu Mỹ; (ii) quá trình người châu Âu di cư sang châu Mỹ, sự tương tác văn hóa và sinh thái giữa các dân tộc mà trước đó không hề có bất kỳ mối liên hệ nào.

- *Thời đại thứ hai: Quá trình thuộc địa hóa và định cư (1585-1763)*. Yêu cầu kiến thức chuẩn gồm ba nội dung: (i) vì sao châu Mỹ lại thu hút những người châu Âu, vì sao họ đưa những người nô lệ da đen đi cùng, những người châu Âu di cư đã đấu tranh như thế nào để kiểm soát khu vực Bắc Mỹ và biển Caribe; (ii) những vấn đề chính trị, xã hội và tôn giáo nổi bật trong các thuộc địa của Anh ở Bắc Mỹ; (iii) quá trình định hình các giá trị của châu Âu ở Bắc Mỹ.

- *Thời đại thứ ba: Cách mạng và sự hình thành nước Mỹ (1754-1820)*. Yêu cầu kiến thức chuẩn gồm 3 nội dung: (i) nguyên nhân bùng nổ và thắng lợi của Cách mạng Mỹ; (ii) tác động chính trị, kinh tế, xã hội của Cách mạng Mỹ; (iii) sự hình thành hệ thống chính trị Mỹ.

- *Thời đại thứ tư: Mở rộng lãnh thổ và cải cách (1801-1861)*. Yêu cầu kiến thức chuẩn gồm 4 nội dung: (i) quá trình mở rộng lãnh thổ và tác động đối với các cường quốc châu Âu, đối với người da đỏ; (ii) cách mạng công nghiệp, dòng người nhập cư và quá trình mở rộng lãnh thổ về phía Tây; (iii) nền chính trị Mỹ sau năm 1800; (iv) phong trào cải cách xã hội, văn hóa, tôn giáo.

- *Thời đại thứ năm: Nội chiến và Tái thiết (1850-1877)*. Yêu cầu kiến thức chuẩn gồm 3 nội dung: (i) nguyên nhân cuộc nội

chiến; (ii) quá trình, tính chất và tác động của nội chiến đối với người Mỹ; (iii) quá trình tái thiết sau nội chiến.

- *Thời đại thứ sáu: Sự phát triển của công nghiệp Mỹ (1870-1900)* Yêu cầu kiến thức chuẩn gồm 4 nội dung: (i) sự phát triển công nghiệp và cơ giới hóa nông nghiệp đã tác động như thế nào đến xã hội Mỹ; (ii) làn sóng nhập cư sau năm 1870, sự đa dạng văn hóa; (iii) sự phát triển của phong trào công nhân, tác động của chính trị đối với kinh tế - xã hội; (iv) chính sách của Chính phủ Liên bang với người da đỏ và chính sách đối ngoại sau nội chiến.

- *Thời đại thứ bảy: Sự xuất hiện của nước Mỹ hiện đại (1890-1930)*. Yêu cầu kiến thức chuẩn gồm 3 nội dung: (i) việc giải quyết những vấn đề của chủ nghĩa tư bản công nghiệp, đô thị hóa và những vấn đề chính trị; (ii) sự thay đổi vai trò của Mỹ trong các vấn đề quốc tế thông qua Chiến tranh thế giới thứ I; (iii) những chuyển biến của nước Mỹ sau Chiến tranh thế giới thứ Nhất.

- *Thời đại thứ tám: Đại khủng hoảng và Chiến tranh thế giới thứ Hai (1929-1945)*. Yêu cầu kiến thức chuẩn gồm 3 nội dung: (i) nguyên nhân của cuộc Đại khủng hoảng và tác động đến xã hội Mỹ; (ii) Chính sách mới và những biến đổi của nước Mỹ, sự bắt đầu chính sách phúc lợi của Nhà nước; (iii) nguyên nhân và diễn biến chính của Chiến tranh thế giới thứ Hai, cuộc chiến ở trong và ngoài nước Mỹ, và sự thay đổi vai trò của Mỹ trong các vấn đề thế giới.

- *Thời đại thứ chín: Nước Mỹ sau chiến tranh Hoa Kỳ (từ 1945 đến đầu những năm 1970)*. Yêu cầu kiến thức chuẩn gồm 4 nội dung: (i) sự bùng nổ kinh tế và chuyển đổi xã hội Mỹ sau chiến tranh; (ii) Chiến tranh Lạnh và các cuộc chiến ở Triều Tiên và Việt Nam đã ảnh hưởng như thế nào đến nền

chính trị nước Mỹ và quốc tế; (iii) các chính sách của nước Mỹ sau Chiến tranh thế giới thứ Hai; (iv) phong trào đấu tranh chống phân biệt chủng tộc, bình đẳng giới và mở rộng quyền tự do công dân.

- *Thời đại thứ mười: Nước Mỹ hiện đại (1968 đến nay)*. Yêu cầu kiến thức chuẩn gồm hai nội dung: (i) sự phát triển của nền chính trị trong nước và quốc tế; (ii) sự phát triển kinh tế, xã hội và văn hóa của nước Mỹ hiện đại (16).

Thực tế cho thấy, chương trình và kiến thức chuẩn môn lịch sử không đi vào những nội dung chi tiết, những bài giảng cụ thể mà chỉ đưa ra những chủ đề chính và một số thí dụ minh họa mang tính chất gợi ý để những người thực thi - thầy và trò ở các cấp học, các địa phương khác nhau có thể phát huy quyền tự chủ và ý tưởng sáng tạo của mình một cách tối đa trong dạy học lịch sử. Trên cơ sở chương trình và kiến thức chuẩn, các trường phổ thông có thể thiết kế các chương trình giảng dạy phù hợp với địa phương của mình và lựa chọn những bộ sách giáo khoa thích hợp để đạt được mục tiêu giáo dục quốc gia.

4. Về sách giáo khoa lịch sử ở các trường phổ thông Mỹ và Canada

Trong luật giáo dục của Mỹ và Canada, học sinh các cấp phổ thông từ lớp 1 đến lớp 12 được sử dụng miễn phí hoàn toàn các loại sách giáo khoa, trong đó có giáo khoa lịch sử. Sách giáo khoa lịch sử ở cấp trung học cơ sở và trung học phổ thông ở Mỹ bao gồm nhiều bộ sách khác nhau. Bộ Giáo dục Liên bang là cơ quan đánh giá chất lượng của các bộ sách và cấp giấy phép lưu hành. Trung tâm quốc gia về lịch sử trong các trường phổ thông (NCHS) trao quyền lựa chọn sách giáo khoa lịch sử cho các bang và các địa phương. Theo đó, các Phòng giáo dục (District school Boards) hướng dẫn cho

các trường phổ thông lựa chọn bộ sách giáo khoa để sử dụng. Các trường phổ thông có thể lựa chọn một trong số nhiều bộ sách giáo khoa khác nhau để sử dụng, hoặc có thể thay đổi sách giáo khoa nếu thấy cần thiết. Chẳng hạn như tại các trường trung học ở Ottawa (Canada), với phần lịch sử thế giới cận hiện đại, giáo viên và học sinh sử dụng nhiều loại sách giáo khoa khác nhau như cuốn *Sự hình thành thế giới hiện đại* (Arthur Haberman, *The making of the Modern Age*), hoặc cuốn *Lịch sử thế giới thế kỷ XX* (Richard Goff, Walter Moss, *A Global History of the Twentieth Century*), hay cuốn *Thế kỷ XX, những biến cố lịch sử* (Michael Adas, Peter N. Stearns, *The twentieth century - Turbulent passage*).

Đối với bộ môn Lịch sử nước Mỹ, các trường phổ thông có thể lựa chọn những sách giáo khoa của các tác giả khác nhau như cuốn *Nước Mỹ - Lịch sử nền Cộng hòa* (James W. Davidson, Mark H. Lytle, *The United States - A History of the Republic*), hoặc cuốn *Sự hình thành nước Mỹ: Lịch sử Hoa Kỳ* (Caron Berkin, Christopher Miller, *Making American - A History of the USA*) hay cuốn *Lịch sử dân tộc Mỹ từ 1492 đến nay* (Howard Zinn, *People's History of the USA 1492 - present*).

Sách giáo khoa lịch sử Mỹ được biên soạn công phu với độ dày xấp xỉ một ngàn trang với nguồn tư liệu lịch sử phong phú, bao gồm cả tư liệu gốc và các nguồn tư liệu tham khảo khác. Hệ thống kênh hình bao gồm tranh ảnh lịch sử, bản đồ, biểu đồ rất đa dạng và phong phú. Có thể đơn cử một số thí dụ: cuốn *Nước Mỹ - Lịch sử nền Cộng hòa*, dùng cho các trường THPT (High School), với độ dày 832 trang, bao gồm trên 80 bản đồ lịch sử, 55 biểu bảng, 65 tư liệu tham khảo từ các nguồn khác nhau cho giáo viên và học sinh (17). Cuốn *Nước Mỹ*

tái thiết hương đời thế kỷ XXI (The Americans Reconstruction to the 21st Century) với độ dày 917 trang, được sử dụng trong các trường THPT ở các bang Alabama, California, Florida, Connecticut, Colorado... Về nội dung, ở mỗi chương, mỗi bài đều có phần tóm lược nội dung chính (chapter outline), thống kê các sự kiện cơ bản, hướng dẫn học tập và phát triển các kỹ năng lịch sử như phân tích, so sánh sự kiện, đọc và hiểu các biểu bảng, bản đồ lịch sử... Đồng thời, cùng với phần nội dung lịch sử còn có các chuyên mục kết nối như lịch sử với hiện tại, lịch sử với văn học - nghệ thuật, lịch sử và khoa học - kỹ thuật (18). Các câu hỏi và bài tập được thiết kế cho học sinh ở những mức độ khác nhau: học sinh trung bình, học sinh khá, giỏi và có sở thích học chuyên sâu về lịch sử ở bậc đại học sau này. Có thể thấy sách giáo khoa lịch sử thể hiện tính liên thông trong đào tạo như một đặc trưng của nền giáo dục Mỹ và Canada.

Bên cạnh sách giáo khoa, giáo viên và học sinh có thể tham khảo các nguồn tài liệu lịch sử vô cùng phong phú và hoàn toàn miễn phí trên các trang website, các thư viện điện tử, thư viện của các trường, các địa phương... Trang web của Trung tâm quốc gia về Lịch sử (<http://www.nchs.ucla.edu>) có trụ sở tại Đại học California, Los Angeles được cập nhật hàng ngày, hàng giờ và thực sự trở thành địa chỉ tin cậy của giáo viên và học sinh các trường phổ thông. Thông qua trang web, Trung tâm đã cung cấp trên 35 loại nguồn tư liệu gốc và hàng trăm loại sách tham khảo cho giáo viên các trường phổ thông nhằm mục tiêu thực hiện Chuẩn quốc gia môn Lịch sử (19). Truy cập vào trang web này, giáo viên lịch sử các trường phổ thông không chỉ có thể truy cập các nguồn tài liệu lịch sử khác nhau, mà còn tham khảo các

loại giáo án, các hình thức dạy học hiệu quả để đạt được chuẩn quốc gia về những chủ đề lịch sử cụ thể. Bên cạnh đó, Trung tâm quốc gia giáo dục lịch sử còn xây dựng và phát triển hệ thống chương trình giảng dạy lịch sử online cho các trường phổ thông trung học trên toàn nước Mỹ. Ngoài ra cũng cần phải kể đến nguồn tư liệu đồ sộ có thể tham khảo hoàn toàn miễn phí bao gồm sách giáo khoa lịch sử, sách chuyên khảo, các bài báo và tạp chí tại một trong những thư viện điện tử lớn nhất ở Mỹ và Canada: <http://www.questia.com>. Như vậy, về cơ bản giáo viên và học sinh ở các trường phổ thông ở Mỹ và Canada có những điều kiện vật chất cần và đủ để thực hiện những yêu cầu mà Chuẩn quốc gia môn Lịch sử đề ra.

5. Kết luận

Từ những phân tích nêu trên, có thể đi đến một vài kết luận sau đây:

- Việc dạy và học lịch sử ở các trường phổ thông ở Mỹ và Canada, những nước phát triển và giàu có vào loại nhất thế giới, mặc dù có nhiều lợi thế về cơ sở vật chất và cơ sở pháp lý, nhưng cũng phải đối mặt với không ít vấn đề nan giải. Trải qua những cuộc cải cách giáo dục, môn lịch sử đã được đặt đúng vị trí của nó - đó không chỉ là một môn học thông thường mà còn là một môn học nhằm giáo dục nhân cách, tinh thần dân tộc, lòng yêu nước, ý thức công dân. Vì những lý do đó, lịch sử là một môn học bắt buộc trong các trường phổ thông, đồng thời sự am hiểu lịch sử dân tộc là tiêu chuẩn hàng đầu đối với công dân Mỹ và Canada.

- Các tiêu chuẩn về chương trình, về chuẩn kiến thức, về kiểm tra đánh giá chất lượng dạy học lịch sử trong nhà trường do Bộ Giáo dục các bang ở Mỹ (các tỉnh ở Canada) tự quyết định trên cơ sở những qui định chung của Bộ Giáo dục Liên bang. Trung tâm quốc gia về Lịch sử trong các

trường phổ thông trực thuộc Bộ Giáo dục Liên bang (ở Canada là Bộ Giáo dục Quốc gia) có nhiệm vụ quản lý và hỗ trợ các bang trong việc hoạch định chính sách, chiến lược và thực thi các chương trình dạy và học lịch sử. *Chuẩn quốc gia môn Lịch sử* được soạn thảo với sự cố vấn về chuyên môn của Hiệp hội các nhà sử học Mỹ, được sửa chữa nhiều lần nhằm đáp ứng mục tiêu giáo dục quốc gia cũng như những thay đổi của nước Mỹ và nhận được sự quan tâm sâu sắc của Tổng thống Mỹ.

- Chương trình lịch sử dân tộc (lịch sử nước Mỹ) ở các trường phổ thông Mỹ được thiết kế theo tiến trình lịch sử, theo các thời đại lịch sử, cùng với những yêu cầu về chuẩn kiến thức cụ thể cho mỗi thời đại. Về đại thể, lịch sử nước Mỹ được phân thành 10 thời đại (Era) và được giảng dạy bắt đầu từ lớp 5 đến lớp 12. Bắt đầu từ lớp 5, học sinh đã học lịch sử như một môn học độc lập. Từ lớp 11 và lớp 12, học sinh được học một số chuyên đề chuyên sâu tự chọn về lịch sử dân tộc.

- Chương trình và kiến thức chuẩn môn lịch sử không đi vào nhưng nội dung chi tiết, những bài giảng cụ thể mà chỉ đưa ra những chủ đề chính và một số thí dụ minh họa mang tính chất gợi ý để những người thực thi, thầy và trò ở các cấp học, các địa phương khác nhau có thể phát huy quyền tự chủ và ý tưởng sáng tạo của mình một cách tối đa trong dạy học lịch sử. Trên cơ sở chương trình và kiến thức chuẩn, các trường phổ thông có thể thiết kế các chương trình giảng dạy phù hợp với địa phương của mình và lựa chọn những bộ sách giáo khoa thích hợp để đạt được mục tiêu giáo dục quốc gia.

Sách giáo khoa lịch sử ở cấp trung học cơ sở và trung học phổ thông ở Mỹ bao gồm nhiều bộ sách khác nhau. Bộ Giáo dục Liên

bang là cơ quan đánh giá chất lượng của các bộ sách và cấp giấy phép lưu hành. Trung tâm Quốc gia về lịch sử trong các trường phổ thông (NCHS) trao quyền lựa chọn sách giáo khoa lịch sử cho các bang và các địa phương. Theo đó, các Phòng giáo dục (District school Boards) hướng dẫn cho các trường phổ thông lựa chọn bộ sách giáo khoa để sử dụng. Các trường phổ thông có thể lựa chọn một trong số nhiều bộ sách giáo khoa khác nhau để sử dụng, hoặc có thể thay đổi sách giáo khoa nếu thấy cần thiết nhằm thực hiện có hiệu quả nhất mục tiêu giáo dục quốc gia.

Những vấn đề trên đây chỉ là một số gợi ý mang tính tham khảo cho chúng ta. Trong bối cảnh sự phát triển như vũ bão

của khoa học và công nghệ, vấn đề đặt ra cho các nhà sư phạm, các nhà cải cách giáo dục, các nhà hoạch định chính sách giáo dục là làm thế nào để môn lịch sử được xã hội nhìn nhận và ứng xử đúng như vị trí vốn có của nó, làm thế nào để những trang web về lịch sử có thể cuốn hút giới trẻ như một nhu cầu tự thân thực sự mỗi khi lướt web. Điều quan trọng hơn nữa là, làm thế nào để lịch sử được kết nối với cuộc sống hiện đại và trở thành hành trang không thể thiếu cho mỗi người trong quá trình tham gia vào hệ thống kinh tế - chính trị toàn cầu. Chắc chắn đó cũng là những mục tiêu của công tác dạy và học lịch sử trong nhà trường phổ thông ở Việt Nam trong thế kỉ XXI.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

(1), (2), (6). Kathleen A. Steeves. *Working together to Strengthen History Teaching in Secondary Schools*.

<http://www.historians.org/pubs/Free>

(3). Miker Baker. *September 11, 2001: The lessons for History's subject in Schools*. BBS News 22-9-2001.

(4). Linda Starr. *Students flunk US History Test*. Education World 7-7-2000.

<http://www.education-world.com>

(5). USA Today News. Education. 28-2-2008

(7). Ipsos News Center. *Canada's view on History Education*, 10-9-2001.

(8). <http://www.cic.gc.ca/english/citizenship/cit-test.asp>

(9). Cathy Gorn. Getting Students to Like History is Not Impossible. *History News Network*, 26/2/2004.

(10). AHA Today (14-6-2007). American Historical Association Blog.

<http://blog.historian.org/education/>

(11), (19). National Center for History in the Schools (2004). *About the National Standards for History*.

<http://www.sacoet.ucla.edu/nch/standards.html>

(12). Riverside Unified School District. NSH. <http://www.eduplat.com/sa/hmas/>

(13), (14). National Center for History in the Schools. NSH.

<http://www.nchs.ucla.edu/standards/thinking5-12-6.html>

(15). University of Victoria. Annual Review 2006.

<http://www.communicators.uvic.ca/annualreview/annualreview2006>

(16). <http://www.nchs.ucla.edu/Standards/us-history-content-standards>

(17). James W. Davidson, Mark H. Lytle (2004). *The United States: A history of the Republic*. Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs, New Jersey.

(18). <http://www.classzone.com/cz/index.htm>